

De vergeten rechtvleugeligen

J.J. Wieringa

Het karterwerk aan de Nederlandse Orthoptera begint voor de meeste soorten zo langzamerhand zijn eerste resultaten in de vorm van globale verspreidingsbeelden op te leveren. Voorbeelden hiervan zijn onder andere te vinden in de vorige Nieuwsbrief Saltabel (Kleukers 1990a+b, Zeegers 1990).

Een aantal soorten zijn in de eerste gegevens echter opvallend slecht vertegenwoordigd. Dat betreft dan vooral de kleinere, niet of niet goed op geluid opspoorbare sprinkhanen als de doornsprinkhaantjes (*Tetrix spec.*) en de Struiksprinkhaan (*Leptophyes punctatissima* (Bosc.)). Ook de Boomsprinkhaan (*Meconema thalassinum* (Degeer)) wordt soms geheel over het hoofd gezien. Voor de laatste twee soorten geldt echter dat het kloppen van bomen vaak een goede oplossing biedt. Ook de door Marshall (1983) genoemde methode om de

Boomsprinkhaan te inventariseren door middel van het zoeken naar verkeersslachtoffers is mij het afgelopen jaar erg nuttig gebleken.

Andere groepen die niet of nauwelijks uit de verf komen zijn de oorwormen (Dermaptera) en kakkerlakken (Blattoptera). De verspreidingskaarten van deze groepen zoals weergegeven in figuur 1 en 2 zijn vrijwel volledig afkomstig van de waarnemingen van Roy Kleukers en mij. Dit is waarschijnlijk te wijten aan het feit dat deze groepen ten eerste niet zo goed bekend zijn en ten tweede dat veel waarnemers niet eens weten dat ze waarnemingen van deze twee groepen ook op de Orthoptera formulieren kwijt kunnen. Dat laatste is bij deze dus opgeheven. Aan de zeldzaamheid van deze dieren zal het niet liggen; tijdens eigen inventarisatiewerk ben ik beide groepen zeer regelmatig tegengeko-

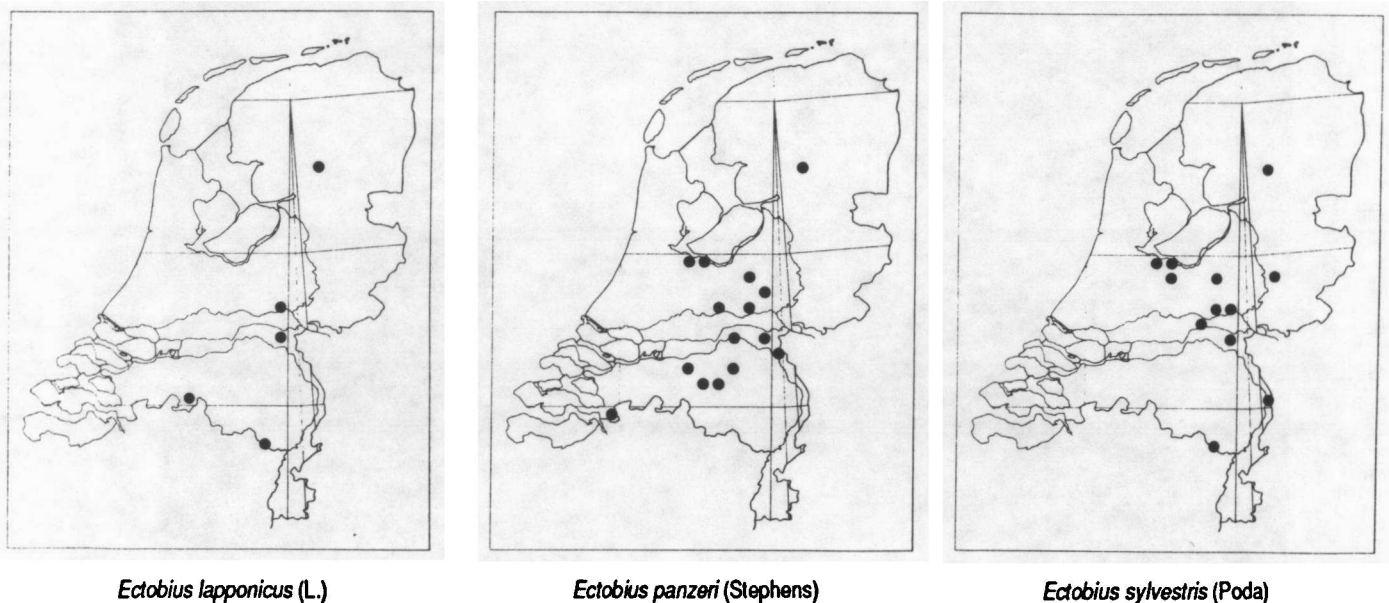
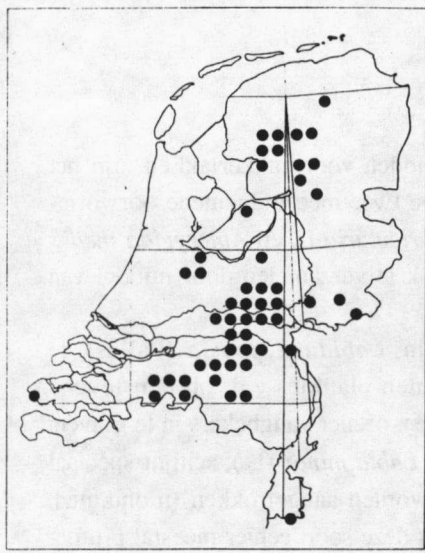
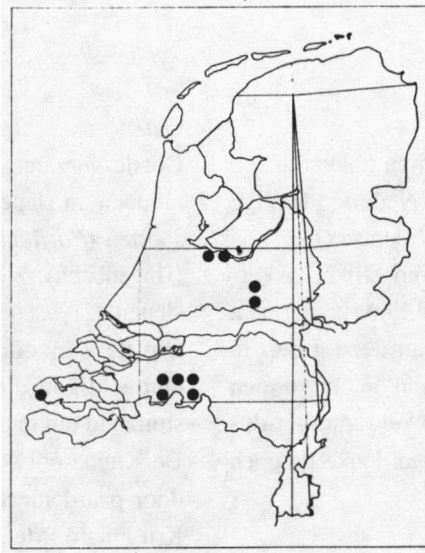

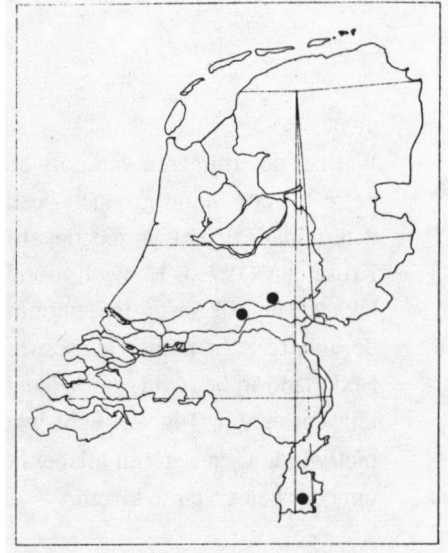
Fig. 1. Verspreidingskaartjes van de Nederlandse Dictyoptera (kakerlakken); 1980-1990 (10 x 10 km; UTM); bron: EIS-bestand van *Ectobius pallidus* (de bleke kakkerlak) zijn geen zekere, recente waarnemingen bekend.

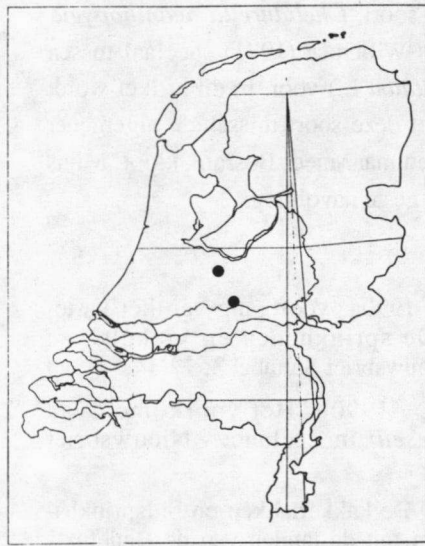
a. *Forficula auricularia* L.

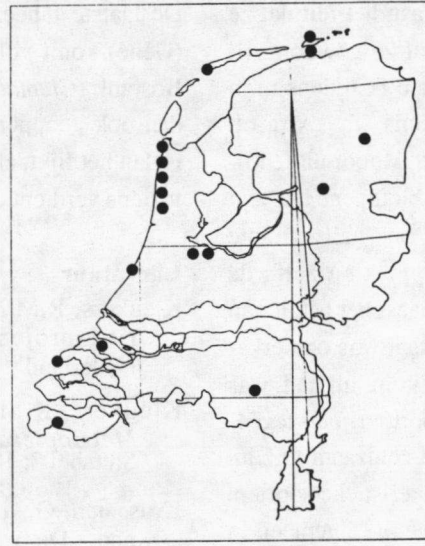
b. *Apterygida media* (Hagenbach)

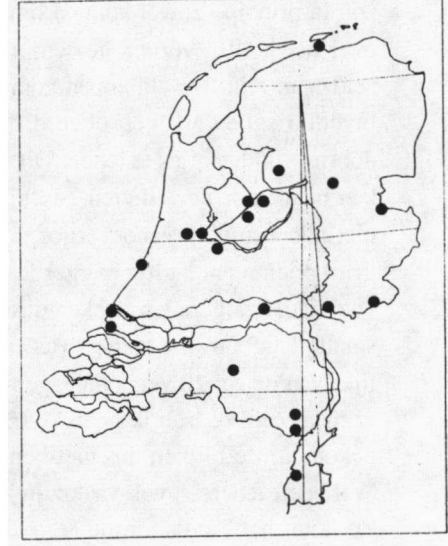
c. *Labia minor* (L.)

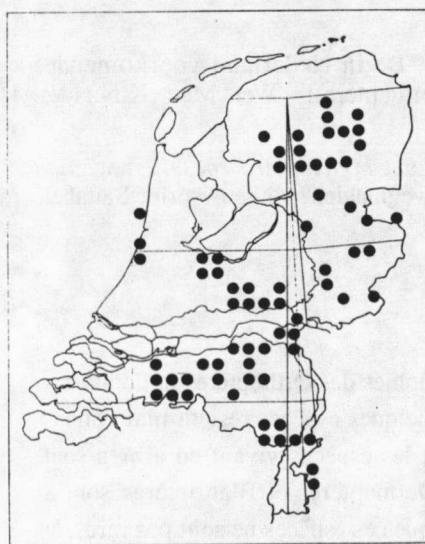
d. *Labidura riparia* (Pallas)

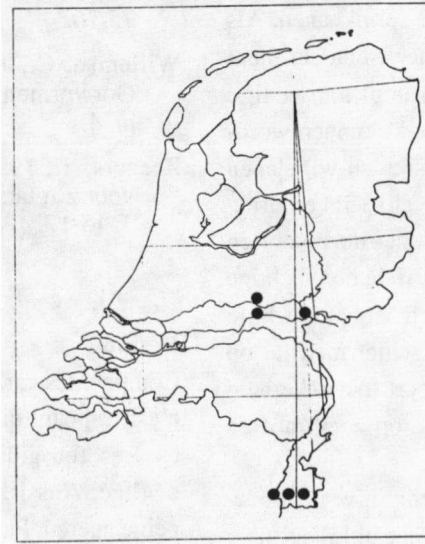
e. *Tetrix ceperoi* (Bolivar)

f. *Tetrix subulata* (L.)

g. *Tetrix undulata* Sowerby

h. *Tetrix tenuicornis* Sahlberg

Fig. 2. Verspreidingskaartjes van de Nederlandse Dermaptera (oorwormen; a t/m d) en Tetrigidae (doornsprinkhanen; e t/m h); 1980-1990 (10 x 10 km; UTM). Van *Chelidurella acanthopygia* (Géné) (Dermaptera) en *Tetrix bipunctata* (L.) (Tetrigidae) zijn geen recente waarnemingen bekend.

men.

Wat het determineren van oorwormen en kakkerlakken betreft, voor beide groepen bestaan Nederlandstalige determinatiesleutels, respectievelijk Willemse (1971) en Kruseman (1979). Hoewel vooral vrouwelijke kakkerlakken tamelijk lastig te determineren zijn, komen aan de andere kant maar vier soorten van deze groep in Nederland in het wild voor (Fig. 1). Van de oorwormen zijn dat er vijf (Fig. 2). Echt ingewikkeld kan het dus niet worden, en het zijn allebei best wel leuke groepen om eens beter naar te kijken.

Het is een interessante vraag waarom er relatief toch zo weinig doornsprinkhaantjes worden waargenomen. Dit zou in principe zowel kunnen liggen aan het feit dat ze over het hoofd worden gezien, als dat ze gewoon vrij zeldzaam zijn. De afgelopen zomer heb ik tijdens mijn inventarisatiewerk geprobeerd om eens wat extra op doornsprinkhaantjes te letten. Dit deed ik door uit te kijken naar voor deze dieren geschikte biotopen. Dit zijn niet alleen mooie venovertjes, maar ook halfvertrapte drinkpoelen, net uitgebaggerde greppels en zelfs de vochtige, kaalgereden stroken direct naast het asfalt van smalle landbouwweggetjes. Het resultaat was opmerkelijk. Van de ca. 20 verzameldagen die ik in juli had, was er maar één waarop ik geen *Tetrix* soort(en) ben tegengekomen. Ze blijken dus niet bepaald zeldzaam te zijn. Wel heeft iedere streek vaak zijn karakteristieke soorten. Zo komt het Zanddoortje (*Tetrix ceperoi*) algemeen in het duingebied voor (Fig. 2).

Het zoeken naar doornsprinkhanen is echter wel anders dan het zoeken naar de meeste andere sprinkhanen. Als men eenmaal een kaal stukje grond heeft ontdekt dient men voorzichtig te proberen eventueel aanwezige *Tetrix*-en op te jagen opdat ze opgemerkt kunnen worden. Voor de meestal macropronotale soorten wil slepen ook nog wel eens goede resultaten geven. Mijn ervaring met nymfen van het Zanddoortje is dat deze soorten ook massaal voor kunnen komen in vrij dichte vochtige zeggevegetatie met daaronder toch weer een kale bodem. De volwassen dieren zitten echter meestal op een kale oever in de buurt. Om de soort met zekerheid te kunnen bepalen zal men naar deze op zoek moeten gaan.

De goede methode om op een evenredig niveau *Tetrix*-en tegen te komen lijkt dus te zijn: het uitkijken naar geschikte biotoopjes (dit is deels een kwestie van gevoel) en vervolgens het minutieus 'uitpluizen' hier-

van.

Goede verzamelmethoden voor kakkerlakken zijn het kloppen en slepen. De twee meest algemene oorwormsoorten (*Forficula auricularia* L. en *Apterygida media* (Hagenbach)) zijn ook te verzamelen door middel van slepen.

Om de Zandoorworm, *Labidura riparia* (Pallas), te bemachtigen dient men plankjes e.d. op een levend stuifzand om te draaien, of hier vangbekers in te graven. De Kleine oorworm, *Labia minor* (L.), schijnt speciaal door paardemest te worden aangetrokken (mond.med. Kruseman). Men treft deze soort echter meestal bij toeval aan wanneer een rondvliegend dier dichtbij landt (bij mij eens op mijn bord).

De laatste inheemse soort, *Chelidurella acanthopygia* (Géné) komt volgens Willemse (1971) speciaal tussen Bosrank (*Clematis vitalba* L.) voor. In dit artikel wordt dan ook geopperd dat deze soort misschien algemener is dan het lijkt, als men maar meer Bosrank klopt. Mijns inziens verdient deze geste navolging.

Literatuur

- Kleukers, R.M.J.C., 1990a. Voortgang van het karteringsproject 'De sprinkhanen en krekels van Nederland'. - Nieuwsbrief Saltabel 3: 12-14.
- Kleukers, R.M.J.C., 1990b. Het voorkomen van *Metrioptera roeselii* in Zeeland. - Nieuwsbrief Saltabel 3: 18-22.
- Kruseman, G., 1979. De kakkerlakken en bidsprinkhanen - Dictyoptera- uit de landen van de Benelux - Wet Med. K.N.N.V. nr. 133.
- Marshall, J., 1983. Orthopterists meeting. - Antenna 8: 75-76.
- Willemse, C., 1971. De in Nederland voorkomende Oorwormen (Dermaptera). - Wet. Med. K.N.N.V. nr. 4.
- Zeegers, T., 1990. Laat *Metrioptera roeselii* het gras voor z'n tarsen wegmaaien? - Nieuwsbrief Saltabel 3: 15-17.

Résumé

Comparé les cartographies des Orthoptères hollandaises c'est frappant que quelques espèces restent mal connues. Les Tetrigidae et les espèces vivant en arbres sont négligé. Aussi les Dermaptères et Blattoptères sont à peine aperçus. Parce que ces espèces ne sont pas rares, la conclusion est qu' on doit chercher plus spécifique à ces groupes pour acquérir une image proportionnelle.